

Zopár vysokoškolských reminiscencií k šesťdesiatinám Vladimíra Varinského

DUŠAN ŠKVARNA

Katedra histórie, Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica

Možno sa to nejednému nášmu študentovi nezdá, ale aj my sme boli mladí. Prežívali sme to, čo prežívali i prežívajú oni, ba mládež na celej zemi. Tešili sme sa zo života a zároveň sa v ňom všeličoho báli, boli sme plní očakávaní, ale aj obáv, zvedavosť nás viedla k objavovaniu nových horizontov poznania, bili sme sa za svoju pravdu, nevediac, aká býva pravda mnohostranná a prchavá, no napriek tomu prenikali do jej úskalí, radovali sme sa z nových zážitkov, hľadali sme spriaznené duše, chveli sa pri prvých láskach... Osud chcel, že profesor Vladimír Varinský a ja sme sa narodili v jednom roku, ba takmer v jednom mesiaci. A tiež to, že sme sa dostali na spoločné štúdium, dokonca do jedného krúžku. Bolo to roku 1973, keď sme sa ocitli v Bratislave na našej *alma mater* – na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského. Naším provizórnym domovom sa na päť rokov stali jednak internátne priestory (nielen izby, ale aj študovne, ktoré boli vtedy veľkorysé a skutočne sa v nich študovalo), jednak budova rektorátu univerzity na Šafárikovom námestí, konkrétne jej štvrté poschodie, kde sídlili a dodnes sídlia katedry histórie, aj poschodie vyššie, kde sa zasa nachádza katedra filozofie.

Stretli sme sa v krúžku šesťnásti – desať dievčat a šesť chlapcov (počet v priebehu štúdia mierne kolísal). Každý z nás bol trochu iný. My vidiečania sme si museli zvykať na prostredie veľkomesta, ako aj na vlastnú slobodu, ktorej sa nám po odchode z domovov odrazu dostalo strašne veľa. Neviem povedať, z čoho vyvierala odlišnosť Vlada Varinského, ale bezpochyby jednou jej stránkou bolo, že na školu prišiel zo strojárskej priemyslovky. Prirodzene, oproti absolventom gymnázií, ktorí na humanitných odboroch absolútne prevažovali, mal spočiatku – ako veľmi veľa priemyslovákov – vo všeobecnom vzdelaní hendikep. Táto nevýhoda sa však v jeho prípade stávala výhodou. Zaoštvávanie ho neodradilo od štúdia, ale naopak, naštartovalo ho. Usilovnosťou – až urputnou

– ho dokázal zmazávať a rozvíjať svoje schopnosti.

Vtedy bolo podstatne menej študentov ako dnes, ani učitelia neboli zaťažení balastom výkazov a nepredbiehali sa v tom, kto napíše viac. Tak sa mohli sústredenejšie venovať tomu najdôležitejšiemu na univerzitetnej pôde – študentom. Ich kontakty so študentmi, ale aj vzťahy medzi študentmi boli častejšie a osobnejšie ako dnes. Neraz sa spoločne premýšľalo a diskutovalo aj mimo učební a pracovní. Takisto na chodbách, začmudených od cigaretového dymu, ktorý vychádzal aj z úst Vlada Varinského. Rozhovory s učiteľmi sa občas prenášali do kaviarní, najmä obľúbeného Krymu.

Napriek politickej neslobode, celkovej šedivosti života a množstvu obmedzení sa z univerzity celkom nevytratil duch slobodomyselnosti, kolegiality, poctivosti a nestala sa bezfarebnou inštitúciou (úradom, firmou), ako to nezriedka vídať teraz. Väčšina našich učiteľov si dokázala zachovať cnosti vysokoškolského pedagóga, atribúty slobodného myslenia, skeptického prístupu k poznaniu, vnímať svojich študentov ako mladších kolegov a rešpektovať ich svojbytnosť. Bolo medzi nimi málo takých, ktorí zavrhovali odlišné názory či siahali po vyhrážkach. Prirodzene, myslím tým pedagógov histórie a filozofie, lebo u tých, čo mali s nami spoločný základ, sa prejavoval dogmatizmus a čierne-biele videnie oveľa častejšie, ba iný mali aj prístup k študentom. Iste, dorastali sme a študovali v časoch akejsi rozpoltenosti medzi oficiálnym a súkromným svetom. Naučili sme sa selektovať, pred kým možno byť otvorený, v akých situáciách sa prispôsobovať, ba až pretvarovať. Poznačilo to našu generáciu, ale, žiaľ, poznačuje to aj našu prítomnosť. Vtedy to bola nutná daň, ktorá sa odvádzala pochybenej moci a mocným hlupákom, dnes, keď môžeme byť slobodní, je to trápna zbabelosť.

V čase našej mladosti sa takmer bezbreho nadužívali „posvätné“ pojmy ako marxizmus-leninizmus, socializmus, triedny boj, revolúcia, vedecký ateizmus, internacionalizmus, Sovietsky zväz. Mali vysvetliť celý nevysvetliteľný svet, pritom sa menili na klišé, oficiálna komunikácia nezriedka strácala reálny obsah, stávala sa zhlukom prázdnych fráz. Ale vráťme sa k tej lepšej stránke nášho štúdia. Väčšina pedagógov nám načrtávala opozitum voči tejto bezobsažnej komunikácii zdôrazňovaním váhy slov, pripomínala nám kultúrnu zakotvenosť nášho priestoru v európskych myšlienkových a humanistických tradíciách. Najmä mladí

učitelia filozofie, z ktorých viacerí dodnes patria k špičke slovenských filozofov, naznačovali možnosti otvoreného a tolerantného uvažovania. Ak aj „kacírské“ názory priamo nevyslovili, aspoň nadškrtli, že oficiálne myslenie je jednostranné, nedvíhali varovne prst za názory (ani politické), ale usilovali sa o problémoch diskutovať. Ukazovali nám príklad seriózneho, kritického myslenia.

Prirodzene, aj náš študentský život bol pestrý. Jeho súčasťou boli knižnice a študovne. Nad knihami sme presedeli veľmi veľkú časť nášho štúdia. Popri tom sme si našli čas aj na spoločné zážitky, spojené so športovaním, najčastejšie s futbalom. Len tak mimochodom, vtedy bolo v Bratislave ešte ihrísk nadostač a bývali plné. Zriedkavé neboli ani posedenia v reštauráciách, krčmách, vinárňach (Bratislava bola plná vinární, kde sa predbiehalo v spievaní ľudových piesní – kdeže sa podeli tie časy), výlety do okolitej prírody (trochu ako štúrovci), občas diskotéky, oslavy, brigády. Prirodzenou súčasťou takýchto akcií opäť boli diskusie. Tým sme sa však najviac venovali na internátnych izbách, neraz do hlbkej noci. Akoby náš študentský život bol samá diskusia, v nich sme objavovali pre nás nové fakty, neznáme súvislosti a obrazy. Niekedy viac ako pri samotnom štúdiu.

Vlado Varinský bol v tomto smere neprehliadnuteľný. Nepoznal som iného, ktorý by tak zápalisto a s takou vervou, až cholericky, začínal debaty a vstupoval do nich. Kdekoľvek, kedykoľvek, s kýmkoľvek. Kde bol on, tam sa diskutovalo. Nejedna raz zachraňoval semináre, býval na nich hlavným diskutérom, stávalo sa, že dostával do pomykova i vyučujúcich. Kládol aj také otázky, ktoré sa iní neodvážili položiť, neraz otváral témy v tých časoch nekonvenčné i tabuizované. Mal odvahu pýtať sa rovnako seba ako druhých v duchu známeho výroku, že žiadna otázka nie je hlúpa. Prispieval vari najviac z nás k tomu, že naše semináre i prednášky, najmä na filozofii, bývali vcelku živé a inšpirujúce. Vladove postoje, prístupy i výstupy ma zaujali, a keďže som tiež rád uvažoval aj diskutoval, čoskoro sme sa zblížili. Upútal ma i pripútal k sebe, takže som ho vtedy nevnímal iba ako kolegu, ale napriek rozdielom medzi nami aj ako priateľa. Priateľa, pri ktorom som si odpovedal na mnohé otázky, navzájom sme sa obohacovali, ale i súťažili, konfrontovali sa, z mojej strany v tom bola aj istá žiarlivosť na niektoré vlastnosti, ktoré som nemal tak silne dané ako Vlado.

V živote som stretol veľa ľudí, ktorí radi slovné vystupovali vo svojom prostredí. Väčšinou však išlo o pózu, predvádzanie sa. U Vlada Varinského som takúto štylizáciu nepostrehol, jeho chuť debatovať vyvierala z osobnostnej výbavy. Bola prejavom jeho smelosti a zvedavosti, nutkania vyjadriť nahlas nejasnosti a potrebu takto si ozrejmiť problémy. Ale nielen to. Vlado Varinský bol nielen ambiciózny, ale aj zodpovedný. Na semináre, skúšky, prednášky sa pripravoval cieľavedome a vytrvalo. Zväčša poctivejšie ako jeho okolie si robil konspekty a trpezlivo sedel nad nezrozumiteľnými textami. Neraz pribehol neskoro večer na inú izbu s otázkami, s ktorými si nevedel dať rady (analyzovali sme najmä duchaplné texty z mnohozväzkovej antológie filozofov, ktorá vychádzala v tichosti v čase normalizačnej bezduchosti a leví podiel na jej vydávaní mali naši učitelia), naliehal na prediskutovanie sporných miest. A sám aj zväčša udával tón diskusii.

Navyše asi aj priemyslovka mu pomohla k tomu, že jeho myslenie a spôsob vnímania sveta nadobudli niektoré iné črty, ako prejavovali mnohí úzko humanitne zameraní kolegovia. Viac dbal na disciplínu a precíznosť myslenia, na formálnu logiku, skeptický prístup. Nejaké tvrdenie prijal ako hodnoverné, až keď si overil korektnosť krokov a argumentov, ktoré k tomuto tvrdeniu viedli. K dobre vyvinutému abstraktnému mysleniu štúdiom pridával aj dialektickú logiku.

Vlado Varinský si našiel svoju životnú partnerku už na škole. Vtedy nešlo o žiadnu výnimku, s Alenkou to však bola priam závideniahodná láska. Zobrali sa pred posledným ročníkom štúdia a ich manželstvo vydržalo dodnes, a to už skôr je výnimka. Asi som pri ich sobáši dobre svedčil. Po skončení školy sa naše kroky rozišli. Ja som ostal v Bratislave, Vlado odišiel pracovať a žiť do Banskej Bystrice. Stretávali sme sa už iba sporadicky, oveľa viac sme o sebe počuli, ako sa videli. Možno aj preto, lebo obdobia, ktorými sme sa odborne zaoberali, boli odlišné. Nanovo sa naše pracovné cesty priblížili až pred desiatimi rokmi, keď som prišiel na bystrickú katedru histórie, teda na tú, na ktorej Vladimír Varinský už dlho pôsobil. Stretli sme sa v inej dobe a v odlišnom spoločenskom postavení, ako keď sme boli študenti. Mali sme za sebou rozdielne životné skúsenosti a zážitky, žili sme iným štýlom, vyznávali iné hodnoty. Už sme nedokázali nadviazať na naše staré rozhovory

z mladých čias. Veľa tém ostalo otvorených, nedokončených. Ako nedospievaná pieseň...

Prirodzene, mne neprináleží odborne hodnotiť tvorbu špecializujúcu sa na dejiny polovice 20. storočia. Jednu črtu profesora Varinského však môžem zodpovedne vyzdvihnúť. Zachoval si vysoký zmysel pre logické uvažovanie. Nech hľadám a rozhliadam sa po slovenskej historiografii i po jej koryfejoch, neviem nájsť iného kolegu, ktorý by tak sústredene uvažoval o samotnej logike, podstate a charaktere historického poznania. Prajem mu, aby toto svoje uvažovanie dokázal v nasledujúcich rokoch premietnuť nielen do ďalších prác k problematike, ktorej sa venuje, ale aj do diela o metodológii histórie. A tiež to, aby mal ako dialektik viac na pozore, že protipóly skepsa a dôvera sú dve sestry.